

НАРОДНО СЪБРАНИЕ	
Вх. No	52-654-01-116
Дата	31. 07. 2026 г.

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ПЕТДЕСЕТ И ВТОРО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

14.12
уфиз

ДО

ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА

52-ото НАРОДНО СЪБРАНИЕ

УВАЖАЕМА Г-ЖО ПРЕДСЕДАТЕЛ,

На основание чл. 87, ал. 1 от Конституцията на Република България и чл. 70, ал. 1, т. 1 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание, внасяме проект на Закон за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс, ведно с мотиви и предварителна оценка на въздействието към него.

Молим законопроекта да бъде представен за разглеждане и обсъждане по установения ред.

2026 г.

гр. София

ВНОСИТЕЛИ:

Богдан Богданов
Младена Угданова
Ивайло Митрев
Александра Сидерова

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
НАРОДНО СЪБРАНИЕ

Проект!

ЗАКОН

**ЗА ИЗМЕНЕНИЕ И ДОПЪЛНЕНИЕ НА
НАКАЗАТЕЛНО-ПРОЦЕСУАЛНИЯ КОДЕКС**

(обн., ДВ, бр. 86 от 2005 г.; изм., бр. 46 и 109 от 2007 г., бр. 69 и 109 от 2008 г., бр. 12, 27, 32 и 33 от 2009 г., бр. 15, 32 и 101 от 2010 г., бр. 13, 33, 60, 61 и 93 от 2011 г.; Решение № 10 на Конституционния съд от 2011 г. – бр. 93 от 2011 г.; изм., бр. 19, 20, 25 и 60 от 2012 г., бр. 17, 52, 70 и 71 от 2013 г., бр. 21 от 2014 г., бр. 14, 24, 41, 42, 60, 74 и 79 от 2015 г., бр. 32, 39, 62, 81 и 95 от 2016 г., бр. 13, 63 и 101 от 2017 г., бр. 7 и 44 от 2018 г.; Решение № 14 на Конституционния съд от 2018 г. – бр. 87 от 2018 г.; изм., бр. 96 от 2018 г., бр. 7, 16 и 83 от 2019 г., бр. 98, 103 и 110 от 2020 г., бр. 9, 16 и 20 от 2021 г.; Решение № 7 на Конституционния съд от 2021 г. – бр. 41 от 2021 г.; изм., бр. 80 от 2021 г.; Решение № 13 на Конституционния съд от 2021 г. – бр. 85 от 2021 г.; изм., бр. 32 и 62 от 2022 г., бр. 48, 69, 84 и 86 от 2023 г., бр. 18, 36 и 39 от 2024 г. и бр. 61 от 2025 г., бр. 65 от 2025 г.)

§ 1. В чл. 64 се правят следните допълнения:

1. В ал. 5 накрая се създава изречение второ: “Заседанието на въззивния съд се насрочва в работно време”.

2. Създава се ал. 11:

“(11) Обвиняемият и неговият защитник имат право да присъстват при определянето на съставите, които разглеждат мерките за неотклонение задържане под стража, на принципа на случайния подбор.”

§ 2. В чл. 65 се правят следните изменения и допълнения:

1. В ал. 2 думите “чрез прокурора, който е длъжен незабавно да изпрати делото на съда” се заменят с думите “пред съответния първоинстанционен съд”.

2. В ал. 3 думите “Делото се насрочва в тридневен срок от постъпването му в съда и” се заменят с думите “Съдът изисква делото от прокурора незабавно и го насрочва в седемдневен срок от получаването на искането.”

3. В ал. 7 се създава изречение второ: “Заседанието на въззивния съд се насрочва в работно време.”

§ 3. В чл. 74 се създава ал. 4:

“(4) Когато пострадалият поради безпомощно състояние или зависимост от извършителя на престъплението не може да защити своите права и законни интереси, правата на пострадалият могат да се упражняват от неговите съпруг или съпруга, или лице, с което пострадалият се намира във фактически съжителство, или от неговите роднини по права линия след подадено искане по чл. 75, ал. 3.”

§ 4. В част първа „Общи правила”, в глава осма, в раздел I се създават чл. 75а и 75б:
„Ощетено юридическо лице

Чл. 75а. Ощетено юридическо лице е юридическото лице, което е претърпяло имуществени вреди от престъплението.

Права на ошетеното юридическо лице в досъдебното производство

Чл. 75б. (1) Ошетеното юридическо лице има право: да бъде уведомено за правата си в наказателното производство; да бъде информирано за хода на наказателното производство; да участва в производството съгласно установеното в този кодекс; да прави искания, бележки и възражения; да обжалва актовете, които водят до прекратяване или спиране на наказателното производство; да прави искане за ускоряване на досъдебното производство в предвидените в този кодекс случаи. Искания, бележки, възражения, както и обжалване на актовете, които водят до прекратяване или спиране на наказателното производство, могат да бъдат извършвани по електронен път, подписани с квалифициран електронен подпис.

(2) Ошетеното юридическо лице упражнява правата си, ако изрично поиска да участва в досъдебното производство и посочи адрес в страната за призоваване и уведомяване за хода на производството. При изрично съгласие на ошетеното юридическо лице, което съгласие може да бъде оттеглено по всяко време, призоваването и уведомяването може да се извърши и на посочен от него електронен адрес.

(3) Правата на ошетеното юридическо лице по този закон могат да се упражняват и от юридическо лице - правопреемник на ошетеното юридическо лице.”

§ 5. В част първа „Общи правила”, в наименованието на глава осма след думата „Пострадал” се добавя „и ошетено юридическо лице”.

§ 6. В част първа „Общи правила” се създава глава девета „а” с чл. 90а и 90б:
„Глава девета „а”

ЛИЦЕ, НАПРАВИЛО СЪОБЩЕНИЕ ЗА ИЗВЪРШЕНО ПРЕСТЪПЛЕНИЕ

Лице, направило съобщение за извършено престъпление

Чл. 90а. (1) Лицето, направило съобщение за извършено престъпление, може да участва в досъдебното производство, когато няма пострадали от престъплението или негови наследници, или ошетено юридическо лице.

(2) За извършено престъпление, включено в чл. 3, ал. 1 от Закона за противодействие на корупцията, лицето направило съобщението за извършено престъпление може да участва в досъдебното производство без значение дали има пострадал от престъплението или негови наследници, или ошетено юридическо лице.

Права на лицето, направило съобщение за извършено престъпление

Чл. 90б. (1) Лицето, направило съобщение за извършено престъпление, има право: да бъде уведомено за правата си в досъдебното производство; да получи защита за своята сигурност и тази на близките си или служителите си; да бъде информирано за хода на досъдебното производство; да участва в производството съгласно предвиденото в този кодекс; да прави искания, бележки и възражения; да обжалва актовете, които водят до прекратяване или спиране на досъдебното производство; да прави искане за ускоряване на досъдебното производство в предвидените в този кодекс случаи. Искания, бележки, възражения, както и обжалване на актовете, които водят до прекратяване или спиране на наказателното производство, могат да бъдат извършвани по електронен път, подписани с квалифициран електронен подпис.

(2) Правата по ал. 1 се упражняват, ако лицето, направило съобщението за извършено престъпление, изрично поиска да участва в досъдебното производство и посочи адрес в страната за призоваване или уведомяване за хода на производството. При изрично съгласие на лицето, направило съобщението, което съгласие може да бъде оттеглено по всяко време, призоваването и уведомяването може да се извърши и на посочен от него електронен адрес.”

§ 7. В чл. 118, ал. 1, т. 2 след думите „гражданския ответник” се поставя запетая и се добавя „лицето, направило съобщение за извършено престъпление”.

§ 8. В чл. 123 се създава ал. 9:

“(9) Когато показанията на един и същи свидетел са дадени в различни досъдебни производства, към протокола от разпита се създава приложение, в което се отбелязва номера на свидетеля по съответното досъдебно производство.”

§ 9. В чл. 213 се правят следните допълнения:

1. В ал. 1 след думите “пред по-горестоящата прокуратура” се добавят думите “в двумесечен срок от получаването на преписа по ал. 3”, а накрая се добавя изречение второ: “По-горестоящата прокуратура се произнася в 30-дневен срок”.

2. В ал. 4 след думите “чл. 188, ал. 1 и 2” се добавят думите “чл. 224, чл. 225б”, а думите “чл. 225в, чл. 282, чл. 283” се заменят с думите “чл. 225в, 254а, чл. 282, чл. 282а, чл. 283, чл. 283а, чл. 304а”

3. В ал. 6 накрая се добавят думите “и указва какви действия за установяване или проверка на какви факти следва да се извършат”.

4. Създават се ал. 9:

“(9) При повторна отмяна на отказ за образуване на досъдебно производство за едно и също деяние, за прокурор по съответната преписка се определя прокурор, различен от този, постановил отказите за образуване на досъдебно производство.”

§ 10. В чл. 227, ал. 2 се правят следните изменения и допълнения:

1. досегашният текст става изречение първо и в него след думата „повереник” се поставя запетая и се добавя „и ощетеното юридическо лице”.

2. създава се изречение второ: „Лицето, направило съобщение за извършено престъпление, се призовава за предявяване на разследването по преценка на прокурора, ако е поискало това.”

§ 11. В чл. 234 се правят следните изменения:

1. Алинея 3 се изменя така:

“(3) При фактическа и правна сложност на делото прокурорът може да удължи срока по ал. 1 до 4 месеца. Ако и този срок се окаже недостатъчен, административният ръководител на съответната прокуратура или оправомощен от него прокурор може да го удължава по искане на наблюдаващия прокурор. Срокът на всяко удължаване не може да бъде повече от три месеца.”

2. Създава се нова ал. 5:

“(5) Действия по разследването, извършени извън сроковете по ал. 1 - 3, не пораждат правни последици, а събраните доказателства не могат да се ползват пред съда при постановяване на присъдата.”

§ 12. В чл. 242 се правят следните допълнения:

1. В ал. 5 се създава изречение второ:

“Препис от постановлението за удължаване се изпраща на обвиняемия.”

2. Създава се ал. 6:

“(6) Действия по разследването, извършени извън сроковете по ал. 4-5, не пораждат правни последици, а събраните доказателства не могат да се ползват пред съда при постановяване на присъдата.”

§ 13. В чл. 243 се правят следните изменения и допълнения:

1. В ал. 4 след думите „неговите наследници” съюзът „или” се заличава, а след думите „ощетеното юридическо лице” се добавя „или на лицето, направило съобщението за извършено престъпление”.

2. В ал. 7 след думите „неговите наследници” съюзът „или” се заличава, а след думите „ощетеното юридическо лице” се добавя „или от лицето, направило съобщението за извършено престъпление” и се поставя запетая.

3. В ал. 8 след думите "се произнася" се добавят думите "не по-късно от един месец от постъпване на жалбата или протеста"

4. В ал. 10 след думите "било обжалвано" се добавят думите "пред съд", а след думите "по ал. 4" се добавят думите "и не е било потвърдено по реда на ал. 16-18"

5. В ал. 11, т. 1, 2 и 7 се отменят.

6. Създават се нови ал. 15-18:

"(15) Препис от постановлението за отмяна на постановление за прекратяване на досъдебно производство се изпраща на лицата по ал. 4.

(16) В случаите, когато постановлението за отмяна на постановление за прекратяване на досъдебно производство е издадено от главния прокурор, препис от постановлението се изпраща и на Върховния касационен съд в тридневен срок от постановяването му на Върховния касационен съд за произнасяне по обосноваността и законосъобразността му. Върховният касационен съд разглежда делото по реда на ал. 5-8.

(17) Извън случаите по ал. 16, обвиняемият има право да обжалва постановлението за отмяна на постановлението за прекратяване на досъдебното производство пред съответния първоинстанционен съд по реда на ал. 5-8 в 14-дневен срок от получаването на преписа.

(18) Извън случаите по ал. 16, препис от всяко следващо постановление за отмяна на постановление за прекратяване на едно и също досъдебно производство, се изпраща на съответния първоинстанционен съд, който се произнася по обосноваността и законосъобразността му по реда на ал. 5-8 в 14-дневен срок.

(19) В случай, че съдът не потвърди постановлението за отмяна на постановлението за прекратяване на досъдебното производство, не може да бъде издадено повторно постановление за отмяна."

§ 14. В чл. 244 се правят следните изменения и допълнения:

1. В ал. 3 думите „както и” се заличават и след думите „или неговите наследници” се поставя запетая и се добавя „на ощетеното юридическо лице или на лицето, направило съобщението за извършено престъпление”.

2. В ал. 5, изречение първо след думите „или неговите наследници” се поставя запетая и се добавя „ощетеното юридическо лице или лицето, направило съобщението за извършено престъпление” и се поставя запетая.

§ 15. В чл. 247б се създава ал. 4:

"(4) Обвиняемият и неговият защитник имат право да присъстват при определянето на съдията-докладчик, както и на всяко друго прилагане на принципа на случаен подбор в съдебното производство."

§ 16. В чл. 248, ал. 1, т. 3 накрая се добавят думите "или на ощетеното юридическо лице"

§ 17. В чл. 249 се правят следните допълнения:

1. В ал. 2 накрая се добавят думите “като се допуска еднократно удължаване по реда на чл. 242, ал. 5. След изтичане на срока по чл. 242, ал. 4 и 5, наказателното производство се прекратява от прокурора.”
2. В ал. 4 след думите “неговите наследници” се добавят думите “или ощетеното юридическо лице”

§ 18. Създава се глава двадесет и пета “а” с членове 367а и 367б:

“Глава двадесет и пета “а”

РАЗГЛЕЖДАНЕ НА ДЕЛОТО В СЪДА ПО ИСКАНЕ НА ОБВИНЯЕМИЯ

Искане на обвиняемия до съда

Чл. 367а. (1) Ако в досъдебното производство от привличането на определено лице като обвиняем за тежко престъпление са изтекли повече от две години и повече от една година в останалите случаи, обвиняемият може да поиска делото да бъде разгледано от съда. В тези срокове не се включва времето, през което делото е било в съда.

(2) В случаите на ал. 1 обвиняемият подава молба до съответния първоинстанционен съд, който незабавно изисква делото.

(3) В сроковете по ал. 1 не се включва времето, в което досъдебното производство е било спряно в случаите по чл. 25 и 26.

Разглеждане на делото

Чл. 367б. (1) Съдът се произнася по молбата еднолично в седемдневен срок и когато установи основанията по чл. 367а, ал. 1, връща делото на прокурора, като му дава възможност в двумесечен срок да го внесе за разглеждане в съда с обвинителен акт, с предложение за освобождаване на обвиняемия от наказателна отговорност с налагане на административно наказание или със споразумение за решаване на делото, или да прекрати наказателното производство, като уведоми за това съда.

(2) Ако до изтичане на двумесечния срок прокурорът не осъществи правомощията си по ал. 1 или съдът не одобри споразумението за решаване на делото, съдът изисква делото и прекратява наказателното производство срещу обвиняемия еднолично в закрито заседание с определение. След постановяване на определението наказателното производство продължава по отношение на съучастниците, както и по отношение на другите престъпления, за които лицето е привлечено като обвиняем.

(3) Когато прокурорът осъществи правомощията си по ал. 1, но на досъдебното производство са допуснати съществени нарушения на процесуалните правила, съдът еднолично в закрито заседание прекратява съдебното производство и връща делото на прокурора за отстраняване на нарушенията и внасяне на делото в съда в едномесечен срок.

(4) Ако в срока по ал. 3 прокурорът не внесе делото за разглеждане в съда или съществените нарушения на процесуалните правила не са отстранени, или са допуснати

нови, съдът еднолично в закрито заседание прекратява наказателното производство срещу обвиняемия с определение.

(5) Актовете на съда по ал. 2 и 4 са окончателни.”

§ 19. В чл. 368 се правят следните изменения и допълнения:

1. В ал. 1 думите „пострадалият и ощетеното юридическо лице” се заменят с „пострадалият или неговите наследници, ощетеното юридическо лице или лицето, направило съобщението за извършено престъпление” и се поставя запетая.

2. Създава се нова ал. 2:

„(2) Пострадалият или неговите наследници, ощетеното юридическо лице или лицето, направило съобщението за извършено престъпление, могат да направят искане за ускоряване на разследването, ако е изтекла повече от една година от образуването на досъдебното производство и няма лице, привлечено в качеството на обвиняем. Нови искания могат да се правят след изтичане на шестмесечен срок от произнасянето на съда по ал. 4.”

3. Досегашните ал. 2 и 3 стават съответно ал. 3 и 4.

§ 20. В чл. 369, ал. 2, изречение първо накрая се добавя „и дава задължителни указания относно прилагането на закона”.

ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

§ 21. В Закона за съдебната власт (обн., ДВ, бр. 64 от 2007 г.; изм., бр. 69 и 109 от 2008 г., бр. 25, 33, 42, 102 и 103 от 2009 г., бр. 59 от 2010 г., бр. 1, 23, 32, 45, 81 и 82 от 2011 г.; Решение № 10 на Конституционния съд от 2011 г. – бр. 93 от 2011 г.; изм., бр. 20, 50 и 81 от 2012 г., бр. 15, 17, 30, 52, 66, 70 и 71 от 2013 г., бр. 19, 21, 53, 98 и 107 от 2014 г., бр. 14 от 2015 г., бр. 28, 39, 50, 62 и 76 от 2016 г., бр. 13 от 2017 г.; Решение № 1 на Конституционния съд от 2017 г. – бр. 14 от 2017 г.; изм., бр. 63, 65, 85, 90 и 103 от 2017 г., бр. 7, 15, 49 и 77 от 2018 г., бр. 17 от 2019 г.; Решение № 2 на Конституционния съд от 2019 г. – бр. 19 от 2019 г.; изм., бр. 29, 64 и 83 от 2019 г., бр. 11, 86, 103, 109 и 110 от 2020 г., бр. 16 от 2021 г.; Решение № 7 на Конституционния съд от 2021 г. – бр. 41 от 2021 г.; Решение № 6 на Конституционния съд от 2021 г. – бр. 43 от 2021 г.; изм., бр. 80 от 2021 г., бр. 15, 24 и 32 от 2022 г.; Решение № 7 на Конституционния съд от 2021 г. – бр. 56 от 2022 г.; изм., бр. 62 от 2022 г., бр. 11, 48, 66, 69, 84, 86 и 108 от 2023 г., бр. 18 и 67 от 2024 г. и бр. 6 от 2025 г., бр. 65 от 2025 г.) се правят следните допълнения:

1. В чл. 9 със създава ал. 5-6:

“(5) Съдиите, произнасящи се по мярката за неотклонение задържане под стража и по искания за нейното изменение, се определят на принципа на случайния подбор при спазване изискванията на чл. 360б, измежду всички съдии в съответното отделение или

колегия, която разглежда наказателни дела, като се отчита тяхната заетост в съответния ден. Когато заседанието е насрочено в почивен ден, случайният избор е между поне двама съдии, определени за дежурни, освен ако по обективни причини това е невъзможно.

(6) В съдебно производство принципът на случайния избор се прилага по отношение на всеки член на съдебния състав.”

1. В чл. 54, ал. 1 се правят следните допълнения:

а) в т. 2 след думата “делата” се добавят думите “и проверките по чл. 145, ал. 1, т. 2”

б) създава се т. 20:

20. извършва проверки на прокурори за неизпълнение на задължителни указания на съда”

2. В чл. 198, ал. 2 се създава т. 5-6:

“5. присъдените обезщетения и решенията, с които са установени нарушения по чл. 2, ал. 1 от Закона за отговорността на държавата и общините за вреди и осъдителните решения на Европейския съд по правата на човека, които произтичат от акт на съответния съдия, прокурор или следовател;

6. направените самоотводи, по които липсват конкретни мотиви за предубедеността или заинтересоваността на магистрата.”

3. В чл. 199, ал. 2 се създават т. 5-6:

“5. броя на случаите на удължаване на разследване по реда на чл. 234 от Наказателно-процесуалния кодекс без да са извършени процесуални действия и действия по разследването и без да има друга обективна причина за удължаване;

6. броя на случаите на отказ от удължаване на разследването по чл. 234 от Наказателно-процесуалния кодекс, когато разследващият орган не е завършил своята дейност”

5. В чл. 230, ал. 1 думите “достатъчно данни” се заменят с думите “материалите по разследването”

6. В чл. 307, ал. 3 се създава нови т. 4 и 5, а настоящата т. 4 става т. 6:

“4. неизпълнение на задължителни разпореждания на съда от страна на прокурор;

5. системна злоупотреба от страна на прокурор с удължаването на разследването без извършване на процесуални действия и действия по разследването или системен отказ за удължаване на разследване при явна необходимост”

7. В чл. 329 се създава ал. 5:

“(5) По реда на ал. 1, т. 8 не могат да бъдат провеждани разпоредителни заседания по наказателни дела.”

§ 22. В Закона за европейската заповед за разследване (..) в чл. 5, ал. 1, т. 1 се добавя буква в):

“в) от съответния разследващ орган, въз основа на предварително разрешение от съдия, , когато прокурорът по буква а) и б) откаже да издаде такава в срок от 30 дни след отправено искане на разследващия орган.”, а настоящата буква в) става буква г).

§ 23. В Закона за защита на лица, застрашени във връзка с наказателно производство (обн., ДВ, бр. 103 от 2004 г.; изм. и доп., бр. 82 от 2006 г., бр. 33 и 66 от 2008 г., бр. 82 от 2009 г., бр. 21 и 53 от 2014 г., бр. 44 от 2018 г., бр. 17 от 2019 г., бр. 11 от 2020 г. и бр. 16 и 80 от 2021 г.), в чл. 3, т. 1 след думите „граждански ищец” се добавя „лицето, направило съобщение за извършено престъпление” и се поставя запетая.

§ 24. В Закона за кредитните институции (обн., ДВ, бр. 59 от 2006 г.; изм., бр. 105 от 2006 г., бр. 52, 59 и 109 от 2007 г., бр. 69 от 2008 г., бр. 23, 24, 44, 93 и 95 от 2009 г., бр. 94 и 101 от 2010 г., бр. 77 и 105 от 2011 г., бр. 38 и 44 от 2012 г., бр. 52, 70 и 109 от 2013 г., бр. 22, 27, 35 и 53 от 2014 г., бр. 14, 22, 50, 62 и 94 от 2015 г., бр. 33, 59, 62, 81, 95 и 98 от 2016 г., бр. 63, 97 и 103 от 2017 г., бр. 7, 15, 16, 20, 22, 51, 77, 98 и 106 от 2018 г., бр. 37, 42, 83, 94 и 96 от 2019 г., бр. 11, 13, 14, 18 и 64 от 2020 г., бр. 12 и 21 от 2021 г., бр. 25 и 51 от 2022 г., бр. 65, 66, 84 и 85 от 2023 г., бр. 13, 70, 79 от 2024 г. и бр. 49, 50 и 54 от 2025 г.) в чл. 62 се правят следните изменения и допълнения:

1. В ал. 6 в основния текст преди думата “искане” се добавя думата “мотивирано”;
2. В ал. 10 след думите “от банките” се добавят думите “след разрешение на съда” и накрая се добавят думите “и БНБ” и ново изречение: “Съдът разглежда мотивираното искане за разрешение в тридневен срок от получаване му.”
3. Създава се ал. 18:
“(18) 18 месеца след разкриване на сведения в случаите по ал. 6 и ал. 10, банката уведомява съответния клиент за обхвата на разкритите сведения. Срокът по предходното изречение може да бъде удължен еднократно с до 6 месеца по искане на органа, заявил разкриването на сведенията”.

§ 25. В Закона за пазарите на финансови инструменти (обн., ДВ, бр. 15 от 2018 г.; попр., бр. 16 от 2018 г.; изм., бр. 24 и 98 от 2018 г., бр. 17, 83, 94 и 102 от 2019 г., бр. 26, 28 и 64 от 2020 г., бр. 12 и 21 от 2021 г., бр. 16, 25 и 51 от 2022 г., бр. 8, 65, 66 и 85 от 2023 г., бр. 70 и 79 от 2024 г. и бр. 49 от 2025 г., бр. 54 от 2025 г.) в чл. 91 се правят следните изменения и допълнения:

1. В ал. 2 в основния текст преди думата “искане” се добавя думата “мотивирано”;
2. В ал. 5 след думите “от инвестиционните посредници” се добавят думите “след разрешение на съда” и накрая се добавя ново изречение: “Съдът разглежда мотивираното искане за разрешение в тридневен срок от получаване му.”

§ 26. В Закона за публичното предлагане на ценни книжа (обн., ДВ, бр. 114 от 1999 г.; изм., бр. 63 и 92 от 2000 г., бр. 28, 61, 93 и 101 от 2002 г., бр. 8, 31, 67 и 71 от 2003 г., бр. 37 от 2004 г., бр. 19, 31, 39, 103 и 105 от 2005 г., бр. 30, 33, 34, 59, 63, 80, 84, 86 и 105 от 2006 г., бр. 25, 52, 53 и 109 от 2007 г., бр. 67 и 69 от 2008 г., бр. 23, 24, 42 и 93 от 2009 г., бр. 43 и 101 от 2010 г., бр. 57 и 77 от 2011 г., бр. 21 от 2012 г., бр. 34, 61, 62, 95 и 102 от 2015 г., бр. 33, 42, 62 и 76 от 2016 г., бр. 62, 91 и 95 от 2017 г., бр. 7, 15, 20, 24 и 77 от 2018 г., бр. 17, 83, 94 и 102 от 2019 г., бр. 26, 28 и 64 от 2020 г., бр. 12 и 21 от 2021 г., бр. 16, 25 и 51 от 2022 г., бр. 8, 65 и 84 от 2023 г. и бр. 70 и 72 от 2024 г., бр. 54 от 2025 г.) в чл. 71 се правят следните изменения и допълнения:

1. Алинеи 6 и 10 се отменят;

2. В ал. 9 се правят следните изменения и допълнения:

а) преди думата “искане” се добавя думата “мотивирано”;

б) думите “Национална служба “Сигурност”” се заменят с думите “Държавна агенция “Национална сигурност””;

в) след думите “инвестиционните посредници” се добавят думите “след разрешение на съда”

§ 27. В Данъчно-осигурителния процесуален кодекс (обн., ДВ, бр. 105 от 2005 г.; изм., бр. 30, 33, 34, 59, 63, 73, 80, 82, 86, 95 и 105 от 2006 г., бр. 46, 52, 53, 57, 59, 108 и 109 от 2007 г., бр. 36, 69 и 98 от 2008 г., бр. 12, 32, 41 и 93 от 2009 г., бр. 15, 94, 98, 100 и 101 от 2010 г., бр. 14, 31, 77 и 99 от 2011 г., бр. 26, 38, 40, 82, 94 и 99 от 2012 г., бр. 52, 98, 106 и 109 от 2013 г., бр. 1 от 2014 г.; Решение № 2 на Конституционния съд от 2014 г. – бр. 14 от 2014 г.; изм., бр. 18, 40, 53 и 105 от 2014 г., бр. 12, 14, 60, 61 и 94 от 2015 г., бр. 13, 42, 58, 62, 97 и 105 от 2016 г., бр. 58, 63, 85, 86, 92 и 103 от 2017 г., бр. 7, 15, 27, 77 и 98 от 2018 г., бр. 17, 64, 83, 96 и 102 от 2019 г., бр. 18, 28, 34, 69, 104 и 105 от 2020 г., бр. 25, 56, 100 и 102 от 2022 г., бр. 8, 66, 80, 84, 102 и 106 от 2023 г., бр. 36, 70 и 82 от 2024 г. и бр. 26, 49, 54 и 65 от 2025 г.) в чл. 74 се създава ал. 4:

“(4) На лицата, чиято данъчна и осигурителна информация се предоставя по реда на ал. 1, се изпращат уведомления по ред, определен с наредбата по чл. 179, ал. 3”

§ 28. В Закона за защита на класифицираната информация (обн., ДВ, бр. 45 от 2002 г.; попр., бр. 5 от 2003 г.; изм., бр. 31 от 2003 г., бр. 52, 55 и 89 от 2004 г., бр. 17 и 82 от 2006 г., бр. 46, 57, 95 и 109 от 2007 г., бр. 36, 66, 69 и 109 от 2008 г., бр. 35, 42, 82 и 93 от 2009 г., бр. 16 и 88 от 2010 г., бр. 23, 48 и 80 от 2011 г., бр. 44 и 103 от 2012 г., бр. 52 и 70 от 2013 г., бр. 49 и 53 от 2014 г., бр. 14, 61 и 79 от 2015 г., бр. 28 от 2016 г.; Решение № 7 на Конституционния съд от 2016 г. – бр. 49 от 2016 г.; изм., бр. 62, 71 и 81 от 2016 г., бр. 97 и 103 от 2017 г., бр. 7, 17, 44, 77 и 88 от 2018 г., бр. 17 от 2019 г., бр. 60, 69 и 105 от 2020 г., бр. 80 от 2021 г., бр. 62 от 2022 г. и бр. 84 от 2023 г., бр. 13 от 2024 г.) в чл. 39 се правят следните допълнения:

1. В ал. 2 се създава т. 10:

“10. пострадалия или неговите наследници, ощетеното юридическо лице, лицето, направило съобщението за извършено престъпление, гражданския ищец, гражданския ответник, частния обвинител, частния тължител и съответните повереници в наказателното производство”

2. В ал. 3, т. 3 думите “и следователите” се заменят със запетая и думите “следователите, пострадалия или неговите наследници, ощетеното юридическо лице, лицето, направило съобщение за извършено престъпление, гражданския ищец, гражданския ответник, частния обвинител, частния тължител и съответните повереници”

§ 29. Постановленията за отмяна на постановления за прекратяване на досъдебни производства, издадени до два месеца преди обнародването на този закон, подлежат на обжалване и потвърждаване по реда на този закон.

§ 30. Този закон влиза в сила три месеца след обнародването му в Държавен вестник, с изключение на § 17, т. 1 и § 18, които влизат в сила 6 месеца след обнародването му.

ВНОСИТЕЛИ:

Богдан Ботанов
Лидия Морданова
Иван Мухиев
Александра Сидерова

Мотиви

към Законопроект за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс

Със законопроекта се коригират редица пропуски и се правят значителни подобрения в Наказателно-процесуалния кодекс по следните основни направления:

1. Уреждане на допълнителни права на ощетените юридически лица и на лицата, направили съобщение за извършено престъпление;
2. Гаранции за независимост на съдебния контрол по отношение мярката за неотклонение - задържане под стража и прилагане на принципа на случаен подбор;
3. Възстановяване на възможността за внасяне на обвинителния акт по искане на обвиняемия след изтичане на определен период;
4. Ограничаване на специалните правомощия на главния прокурор.

Системните проблеми на прокуратурата са описвани в множество доклади, вкл. на институции на Европейския съюз и международни организации, както и в решения на ЕСПЧ. Тези проблеми произтичат от структурните характеристики на прокуратурата, които произтичат от някои текстове в Конституцията на Република България, и които се затвърждават с няколко спорни решения на Конституционния съд. В настоящия си модел, провъзгласен едва ли не за част от конституционната идентичност, прокуратурата не подлежи на демократична отчетност, което поражда множество проблеми, описани в мотивите на настоящия законопроект. Прокуратурата като система (а не отделните прокурори), при престъпления от висок обществен интерес, особено корупционни престъпления, действа обратно на конституционната си задача да следи за спазването на законността. Множество са документираните случаи на прикриване на престъпления, на използване на досъдебни производства като инструмент за политически натиск, на умишлено съставяне на негодни обвинителни актове с цел постигане на оправдателна присъда и др. Почти всички такива примери неизбежно стигат до политическата зависимост на върховете на прокуратурата, която обаче не е конституционно-установена - тя е неявна, "задкулисна", и поради това е подчинена на частни и политически интереси, а не на обществения интерес.

Промените в глава "Съдебна власт" в Конституцията на Република България от декември 2023 г. имаха за цел да променят модела на прокуратурата и тя да бъде поставена в режим на демократична отчетност от една страна, и да бъде премахнато всевластието на главния прокурор, от друга. С такъв структурен подход можеше да бъде дадено началото на решаването много от описаните в настоящия законопроект проблеми и да бъдат ограничени много от описаните рискове за злоупотреби.

След отмяната на промените в глава "Съдебна власт", с което структурни промени стават или практически невъзможни, или изключително трудни за въвеждане в настоящия политически контекст, вторият (допълващ структурния) възможен подход към ограничаването на рисковете от злоупотреби остава процесуалният. С въвеждане на редица процесуални механизми - съдебен контрол, случайно разпределение, дисциплинарна отговорност, повишаване на прозрачността и въвеждане на повече права на външни за прокуратурата участници в процеса, се създава рамка, в която злоупотреби от страна на прокуратурата при корупционни престъпления да бъдат значително затруднени, а тяхното извършване да е съпроводено с повече рискове за извършващите ги.

Подробните мотиви за всяко едно от предложенията са както следва:

1. Относно предложенията в чл. 64 и чл. 65 и чл. 9 от ЗСВ

Въвежда се случайно разпределение при разглеждане на мерките за неотклонение задържане под стража, тъй като настоящият режим позволява злоупотреби - в случай, че административният ръководител има определени зависимости, които водят до възможността да получава нареждания, той може да определи точно определен дежурен съдия, който да гледа точно определена мярка, координирано с прокурора. Прилагането на случайното разпределение е напълно възможно в работно време, като по отношение на почивните дни, следва да се запази практиката за определяне на дежурен, но да има няколко такива, измежду които да бъде извършен случайния избор. Аналогично, по отношение на въззивния съд, при който има повече възможност за планиране, се предлага изборът на състав да е изрично от всички съдии в съответното наказателно отделение, за да се избегнат ситуации, в които има един дежурен състав и той е единственият, който може да бъде определен на случаен принцип.

Въвежда се правото на обвиняемия и неговия защитник да присъстват на случайното разпределение, по аналогия са предложената по-долу разпоредба за съдебната фаза, с цел да се ограничи риска от злоупотреби със случайното разпределение, каквито сведения е имало достатъчно през годините назад.

Особено напоследък, прокуратурата намира нови форми на процесуален произвол, като отказва да изпрати делото в съда за разглеждане при искания за преразглеждане на мярка за неотклонение (с оправдание, че разследващият орган не го предоставя). Именно за да се избегнат тези злоупотреби, се предлага искането за преразглеждане на мярката за неотклонение да се подава директно към съда, който да изисква делото от прокуратурата, а делото да бъде насрочено в 7-дневен срок от искането (а не както до момента - в 3-дневен срок от получаването на делото от прокурора). По-дългият срок е с цел да може съдът да изисква, да получи и да се запознае с делото преди да го разгледа.

2. Относно предложението в чл. 74

В особени случаи, пострадалият няма възможност да упражни правата си по този закон - в случай на безпомощно състояние или зависимост от извършителя на престъплението. Тези хипотези вече са уредени в закона по отношение на престъпления, които се преследват по тъжба на пострадалия (чл. 48 и чл. 49), като е предвидено в тези случаи прокурорът да може да упражни правата на тъжител.

Липсва обаче уредба на тези хипотези при престъпления, които се преследват по общия ред, в които пострадалият също има права. С настоящия законопроект се предлага в тези случаи правата на пострадалия да могат да се упражняват от съпрузи или роднини на пострадалия, по преценка на прокурора. Искането за включване от името на пострадалия се разглежда по общия ред за това, предвиден в закона.

Преценката на прокурора е необходима поради спецификите на всеки конкретен случай, особено в случаите, когато предполагаемият извършител е член на семейството и не следва да упражнява правата на пострадалия от негово име.

3. По отношение на създаването на нови чл. 75а и 75б

Мотивите по тези предложения са аналогични на мотивите, изложени в ЗИД на НПК внесен от Министерския съвет през 2023 г., а именно: “измененията в глава осма на Наказателно-процесуалния кодекс целят по-пълна и прецизна уредба на фигурата на пострадалия от престъпление и преодоляване на фрагментарността при уреждане на фигурата на ощетеното юридическо лице, така че то да заеме полагащото му се място заедно с пострадалия в досъдебното производство.

Ощетеното юридическо лице получава с настоящите изменения и допълнения цялостна уредба. Тази фигура е отдавна позната на българския наказателен процес и положително оценена от правната доктрина . В този смисъл изричното ѝ дефиниране, разширяването на кръга на правата ѝ с възможности да участва по-активно в досъдебното производство, както и по-ясното ѝ обособяване като субект на наказателния процес е стъпка, неразривно свързана с общата цел на настоящия законопроект да засили ролята на гражданите и на юридическите лица, засегнати от престъпни прояви, като „двигател“ на процеса, действащ в сътрудничество с компетентните органи. Сходно на пострадалия-физическо лице, на ощетеното юридическо лице се дава право на информация, право да обжалва актовете, водещи до преграждане хода на досъдебното производство, и право да иска ускоряване на досъдебното производство. По отношение на упражняването на правата на ощетеното юридическо лице е възприето вече съществуващото относно пострадалите и усъвършенствано с настоящите изменения и допълнения решение, възприети са и разширяващите се възможности на електронното правосъдие.

В допълнение, юридическите лица посочват адреса на управление и седалище в Търговския регистър и регистъра на юридическите лица с нестопанска цел и уведомяването им не би следвало да представлява сложност и да води до забавяне на процеса.

Ролята на ощетеното юридическо лице преди образуване на досъдебно производство, в частност възможността да обжалва отказите за образуване на досъдебно производство, е уредена отделно в чл. 213 от НПК. Това е така, защото разпоредбите на чл. 75а уреждат правата на ощетеното юридическо лице във вече образувано досъдебно производство.”

В допълнение на внесените текстове от Министерски съвет, а настоящия законопроект се предлага и уредба, в случаите, в които ощетеното юридическо лице има правопреемник. В тези случаи, правата могат да се упражняват и от правопреемника. Такава хипотеза би била особено валидна, ако в резултат на извършеното престъпление са настъпили сериозни последици за ощетеното юридическо лице, че то не е можело да продължи да функционира, но е налице правопреемство по смисъла на Търговския закон. В тези случаи правопреемникът следва да може да упражни същите права в наказателния процес.

4. По отношение на създаването на нови чл. 90а и 90б и измененията в чл. 118 и чл. 227

Мотивите по тези предложения са аналогични с тези във внесения от Министерския съвет ЗИД на НПК през 2023 г, във връзка с разширяването на процесуалните права на лицето, направило съобщение за извършено престъпление и разширяване на хипотезите на назначаване на особен представител, а именно:

“Лицето, направило съобщение за извършено престъпление, не е принципно нова за българския наказателен процес фигура (вж чл. 209 от НПК). Към момента по силата на чл. 213 от НПК то бива уведомявано за отказа на прокурора да образува досъдебно производство, като може да го обжалва пред по-горестоящата прокуратура. С настоящия законопроект се дават повече права на това лице с цел по-ефективна борба с корупционни практики и преодоляване на случаите, когато според доктрината и съдебната практика не може да се конституира пострадал или ощетен юридическо лице.

С въвеждането на тази фигура в новата глава девета „а“ законодателят не поставя под съмнение ефективността на разследващите органи и прокурора. Въвеждането обаче на форма на обществен контрол е наложително в правовата държава и се препоръчва и от Комитета на министрите. Например в т. 34 от Препоръка № 19/2000 г. на Комитета на министрите към Съвета на Европа за ролята на прокуратурата в системата на наказателното правосъдие се препоръчва въвеждане на възможност за оспорване на

решението на прокурора да не повдигне обвинение, което може да се постигне или чрез съдебен контрол върху това решение, или алтернативно чрез възможност за повдигане на частно обвинение. Правото на жалба според обяснителните бележки към Препоръката следва да принадлежи не само на пострадалия, но и на по-широк кръг субекти, например на лицето, дало информацията за престъплението на властите .

След образуване на досъдебно производство и за да не се попречи на хода му поради намеса на множество субекти, участието на лицето, направило съобщението за извършено престъпление, е ограничено до хипотезата, в която не може да се конституира пострадал или оштетено юридическо лице. Това е необходимо особено в случаите, в които макар да няма пострадал или оштетено юридическо лице, са нанесени материални и нематериални вреди, свързани с по-широк обществен интерес. На лицето, направило съобщението, се дават права, сравнително успоредизирани с тези на пострадалия и оштетеното юридическо лице, с оглед на това, че то в известна степен изпълнява тяхната традиционна роля в процеса. Надлежно е отчетено обстоятелството, че лицето, направило съобщение, може да бъде както физическо, така и юридическо, съответно да има персонален състав, който би имал, например, право на защита за своята сигурност.

Чрез изменения в чл. 118 се дава изрична възможност лицето, направило съобщение, да може да участва в процеса и като свидетел с оглед на ключовата му роля при изясняването на фактическата обстановка относно твърдяното престъпление. Лицето, направило съобщението, ще има достъп до материалите от предварителната проверка, за да може ефективно да обжалва отказа за образуване. Достъп до материалите от разследването ще му се дава само по преценка на прокурора, тъй като материалите могат да съдържат защитена информация.

Разпоредбите на предложената нова глава девета „а“ касаят правата на лицето във вече образувано досъдебно производство.”

Правото на лицето, направило съобщението да участва в досъдебно производство е предвидено единствено в случаите, в които няма оштетено юридическо лице или пострадал. Това обаче може да се използва недобросъвестно, като бъде присъединен фиктивен пострадал/оштетено ЮЛ, с цел да се пресече възможността за упражняване на правата на лице, направило съобщение за извършено престъпление. Тъй като този риск е особено голям при престъпления от висок обществен интерес, най-вече корупционните престъпления, със законопроекта (в допълнение на текста на Министерския съвет от 2023 г.) се предлага в случаи на престъпления от висок обществен интерес, правото на лицето, направило съобщение за извършено престъпление да участва в досъдебното производство да е безусловно. Предложението е само по отношение на престъпленията от висок обществен интерес, за да не се засегнат твърде голям кръг дела, което би създавало административни затруднения в наказателния процес.

В заключение, така предвиденият нов субект на досъдебното производство ще има особено важно значение при престъпления, засягащи преобладаващ обществен интерес в стопанската и публичната сфера, и ще стимулира ефективното развитие на наказателния процес по такъв тип престъпления.

5. По отношение на предложението в чл. 123

В чл. 123 се предлага създаване на ал. 9, с което да се ограничи риска един и същи свидетел с тайна самоличност да бъде воден под различни номер в едно и също досъдебно производство, напр. като резултат от това, че показания са дадени по различни досъдебни производства, вкл. резултат на обединяване на досъдебни производства. За целта се въвежда задължение за прокуратурата да създаде приложение към протокола за разпита, в което да отбележи номера на тайния свидетел по текущото досъдебно производство.

Целта на такава гаранция е да не се създава привидност, особено при вземане на мерки за неотклонение, за наличие на сериозна обоснованост на допускането на прокуратурата, че обвиняемият е извършил престъплението.

6. По отношение на предложението в чл. 213

С предложенията се допълва уредбата на отказа от образуване на досъдебно производство. На първо място се въвежда двумесечен срок за обжалване на отказите пред горестоящата прокуратура. Към момента такъв срок липсва, което създава риск от безсрочно държане “на трупчета” от лицата, които имат право да обжалват отказа. Срокът от два месеца е достатъчно дълъг за да не се препятства правото на обжалване.

Въвежда се и срок за произнасяне на горестоящата прокуратура. Липсата на такъв срок към момента е предпоставка за необосновано забавяне на произнасянето. Липсва публична информация за сроковете за произнасяне на горестоящите прокуратури по обжалванията на откази за образуване на досъдебни производства, но на база на конкретни примери може да се направи обосновано предположение, че е налице риск от необосновано забавяне.

Настоящият списък с престъпления, при които отказът за образуване на досъдебно производство подлежи на обжалване, не включва всички корупционните престъпления, посочени в Закона за противодействие на корупцията. С настоящия законопроект се предлага допълване на кръга от престъпления, за които е наличие правото за обжалване на отказа за образуване на досъдебно производство, с останалите корупционни престъпления по Закона за противодействие на корупцията (съотв. с кръга престъпления в чл. 213б)

Предлага се допълване на ал. 6 с допълване на правомощието на съда - освен общото право да дава задължителни указания, се синхронизира с текста на чл. 213б, ал. 4

(отменяне на отказа за образуване по жалба на КПК), за да може съдът да укаже какви конкретни действия да бъдат извършени. Аналогично предложение се прави и на други места, където липсва такава конкретизация.

При повторен отказ на прокуратурата да образува досъдебно производство, който не се споделя от съда, с настоящия законопроект се предлага смяна на съответния прокурор, тъй като след два отказа от образуване е видимо, че конкретният прокурор няма да ръководи разследването ефективно.

7. По отношение на предложението в чл. 234

Предложенията в чл. 234 целят ограничаване на рисковете от произвол от страна на прокуратурата, вкл. такъв с едноинстанционна съдебна санкция. За целта се предлагат следните изменения:

1. Намаляване на срока за удължаване при висока фактическа и правна сложност, както и връщането на горната граница на последващите удължавания, с оглед на въвеждането на дисциплинарна отговорност за недобросъвестност чрез бездействие на етапа на разследването, която може да бъде установена обективно на база на удължаванията без извършени процесуални действия.
2. Възстановяване на отменената норма, според която доказателства, събрани извън сроковете, не могат да бъдат използвани. Тази разпоредба има дисциплиниращ ефект и също обезпечава ограничаването на злоупотребите чрез съзнателно бездействие по досъдебни производства - в случай, че доказателства могат да се събират извън сроковете, то прокурорът няма нужда изобщо да иска удължаване на срока.

8. По отношение на предложението в чл. 242

В чл. 242, ал. 5 се уреждат случаите, в които след предявяване на разследването, при висока фактическа и правна сложност, прокурорът може да поиска удължаване с един месец преди да реши дали да внесе обвинителен акт или да предприеме други действия по чл. 242, ал. 1. С оглед на това обвиняемият да бъде информиран за упражняването на правата на прокурора непосредствено преди внасянето на обвинителния акт, се предлага препис от постановлението за едномесечно удължаване да бъде изпращан на обвиняемия.

Със създаването на ал. 6 се синхронизират условията на разследването от разследващия орган и от прокурора - след получаване на делото, прокурорът може да извършва действия по разследването, както и други процесуални действия сам и няма негативни последици ако превиши указаните срокове в ал. 4-5 (един месец с едномесечно удължаване). Това създава възможност за нарушаване на сроковете без това да има негативни последици. Не е такъв случаят при разследването от разследващия орган,

уредено в чл. 234 - при него, всяко действие, извършено извън сроковете, не поражда правни последици (ал. 5). Няма причина това правило да не бъде пренесено и върху етапа след приключване на разследването от разследващия орган, вкл. за да не се използва правомощието на прокурора по чл. 242, ал. 3 недобросъвестно.

9. По отношение на предложението в чл. 243 и чл. 244

Промените в чл. 243 подобряват уредбата при прекратяване на досъдебното производство с разширяване на правата на лицата, направили съобщение за извършено престъпление и на ощетените юридически лица, както и разширяване на съдебния контрол.

Ревизират се и приетите изменения през 2025 г. на чл. 243, за да отпаднат прекалено широките хипотези, при които главния прокурор може да отменя постановления за прекратяване на досъдебно производство.

Измененията в тази част следва да удовлетворят стандартите по Конвенцията и в частност - констатациите по делото „Филева срещу България”, решение на ЕСПЧ от 3 юли 2012 г. Аналогични констатации се съдържат и в независимия анализ на структурния и функционалния модел на прокуратурата на Република България. В анализа се посочва, че „възможността за спиране и възобновяване на дела при липса на нови доказателства или обстоятелства също може да доведе до злоупотреба с процеса“ и че са “необходими допълнителни гаранции срещу такива действия на прокуратурата, за да бъдат предотвратени евентуални злоупотреби от нейна страна, както и „механизъм за ефективен и адекватен съдебен контрол, който е в съответствие с правната уредба на българското наказателно производство. Приетите през 2025 г. изменения, обаче, оставят вратата широко отворена за главния прокурор, тъй като позволяват силно разширително тълкуване по т. 1, 2 и 7, поради което се предлага тяхната отмяна.

В допълнение на горното се въвежда съдебен контрол на служебната отмяна на постановления за прекратяване на досъдебно производство от главния прокурор. Разпоредбата на чл. 243, ал. 10, макар подобрявана през годините, все още носи риск от “държане на трупчета” на прекратени досъдебни производства и използването на тази разпоредба за оказване на натиск спрямо обвиняемите и предполагаемите обвиняеми. Съдебният контрол в този случай е автоматичен, но автоматизмът се прилага единствено по отношение на досъдебни производства за корупционни престъпления, по които няма привлечен обвиняем, с цел да не се създадат прекомерни организационни затруднения. Въвежда се и съдебен контрол на отмяната по искане на обвиняемия. В случай на определение, което не потвърждава отмяната, досъдебното производство не може да бъде възобновявано повторно.

По данни на прокуратурата, броя на досъдебните производства, които са възобновени по този ред не е голям и това не би довело до допълнително натоварване на съда. Отменените по искане на главния прокурор са съответно: 2020 - 11, 2021 - 21, 2022 - 6, 2023 - 41, 2024 - 19 и 2025 - 17. При този незначителен брой случаи, допълнителното натоварване на съда ще бъде незначително при въвеждане на съдебен контрол.

10. По отношение на предложението в чл. 247б

С предложената нова алинея се гарантират правата на обвиняемия чрез осигуряване на достъп до извършването на действия по случайно разпределение на делата. Към настоящия момент няма предвидена изрична възможност за това избора на съдия докладчик и на съдебния състав да се извършват в присъствието на обвиняемия. Макар следвайки общите принципи и необходимостта от гаранции за правата на обвиняемия, няма трайна практика по отношение на достъпа до случайно разпределение.

В последните години е имало многократни сигнали и доклади, че със системите за случайно разпределение може да бъдат извършвани злоупотреби от административните ръководители. Съответно, особено по дела от висок обществен интерес, когато спрямо даден административен ръководител може да бъде оказвано външно влияние, е нужно обвиняемият и неговият защитник да се уверят, че случайното разпределение е извършено съгласно предвидените правила.

Пример за злоупотреба със случайното разпределение в миналото е извършване на случайно разпределение и анулирането му, докато не се “падне” исканият съдия-докладчик или членове на съдебния състав. Такава практика на теория не би следвало да е възможна в момента, но пречките са по-скоро организационни, отколкото технически, поради което присъствие на обвиняемия и неговия защитник при извършване на това действие, което поради неизбежните специфики на работата на съда, не е напълно автоматизирано, дава допълнителни гаранции за справедлив процес.

11. По отношение на предложенията в чл. 248 и 249

След прекратяване на съдебното производство от съда и връщане на делото на прокуратурата, към момента се създава риск от т.нар. “дела на трупчета”, поради възможността за безкрайно удължаване на сроковете по чл. 242, ал. 5. И докато в обичайната хипотеза на невнесен обвинителен акт може да има основания за удължаване на периода за изготвяне на обвинителен акт след приключване на разследването, то за отстраняване на съществени нарушения на процесуални правила еднократното удължаване на едномесечния срок би следвало да е напълно достатъчен. След изтичане на срока, наказателното производство следва да бъде прекратено от прокурора, за да се ограничат възможностите от безкрайно удължаване.

На следващо място се допълват чл. 248 и чл. 249 по отношение на основанията за прекратяване на съдебното производство във връзка с правата на ощетеното юридическо лице.

12. По отношение на създаването на членове 367а и 367б:

С предложението се създава нова глава “Разглеждане на делото в съда по искане на обвиняемия”. Разпоредбите са идентични с отменените през 2010 г. - в случай на прекомерно забавяне - над 1 година (или съответно 2 години за тежки престъпления) от привличането на лице като обвиняем, прокуратурата да е длъжна да внесе обвинителен акт в съда. Тази възможност защитава правата на обвиняемия срещу съзнателно процесуално бездействие от страна на прокуратурата.

Едно лице следва да бъде привлечено като обвиняем единствено когато има достатъчно доказателства, че именно то е извършило твърдяното престъпление. Прекомерното забавяне преди внасяне на обвинителния акт е в почти всички случаи процесуална злоупотреба - в общия случай, ако са налице достатъчно доказателства за внасяне на обвинителен акт, следва да са налице и достатъчно доказателства за привличане на обвиняем. Тъй като от привличането като обвиняем следват негативни последици за лицата, прокуратурата до момента може да използва това репресивно правомощие без съдебен контрол (каквото е предложен по-горе в настоящия законопроект) с цел оказване на натиск с други, извънпроцесуални цели.

Разпоредбите са били отменени през 2010 с изключително спорни мотиви, а именно - че има съмнения за тяхната конституционособразност, тъй като представлявали намеса в работата на прокурора. Лаконично и спорно мотивираната отмяна дава допълнителни основания тези разпоредби да бъдат възстановени.

С цел да не бъдат създадени предпоставки за необосновано прекратяване на досъдебни производства, с настоящия законопроект се предлага допълнение на оригиналния текст от НПК, като се уточнява, че в сроковете (съответно 1 и 2 години) не се включва времето, в което досъдебното производство е било спряно. В някои случаи (напр. молби за правна помощ, преюдициални запитвания), има обективна необходимост да се изчака достатъчно време, което е извън контрола на прокуратурата.

13. По отношение на предложението в чл. 368 и чл. 369

Предложената алинея въвежда право на ускоряване и на етапа преди привличане на обвиняем. Както е посочено в мотивите на ЗИД на НПК на Министерски съвет, внесен в Народното събрание през 2023 г:

“По отношение на пострадалите от престъпления българската правна теория отдавна е отчела нуждата от реформи, отбелязвайки, че „динамичното развитие на политиката за защита на жертвите в съвременните развити страни и международните актове са основата, върху която трябва да се реформира системата и в България“. В законодателен план мястото на пострадалия в българския наказателен процес се утвърждава безспорно с влизането в сила на действащия Наказателно-процесуален кодекс (НПК), а постановките от Тълкувателно решение № 2/2002 на ОСНК на ВКС, че НПК не познава процесуалното качество пострадал, се обявяват окончателно за отпаднали. През годините са направени и законодателни промени за ускоряване на наказателния процес и за въвеждане на някои гаранции за пострадалите от престъпления с цел осигуряване на ефективното им участие в наказателното производство. Въведените мерки обаче се оказват крайно недостатъчни особено по отношение на пострадалите от престъпления срещу личността, които в редица случаи не получават необходимото ниво на защита на техните права от страна на държавата.”

С предложението по чл. 369 се дава възможност на съда да даде задължителни указания на прокурора при ускоряването на досъдебната фаза. При липсата на такава разпоредба, определението на съда има до голяма степен пожелателен характер за прокурора.

14. По отношение на предложението в чл. 198 и 199 от ЗСВ

Осъдителните решения на ЕСПЧ срещу България, както и присъдените обезщетения по Закона за отговорността на държавата и общините за вреди са системен проблем на българското правосъдие - редовно България изплаща обезщетения заради незаконосъобразни действия на съдебната власт. За последващи обезщетения и осъдителни присъди, обаче, магистратите не носят никаква отговорност.

С настоящия законопроект се предвижда най-меката възможна форма на отговорност, която не засяга вътрешното убеждение на магистратите, но отчита рисковете от неправилно или недобросъвестно прилагане на закона, когато такова е отчетено от ЕСПЧ и съответно от присъдено обезщетение по ЗОДОВ, а именно - отчитане на тези осъдителни решения и обезщетения при атестиране на магистратите. В случай, че от акт на съдия, прокурор или следовател са настъпили вреди поради нарушение на Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи и в други хипотези по ЗОДОВ, следва това да бъде отчетено при атестирането на съответния магистрат и съответно той да бъде оценен по-ниско.

Предвидени са припокриващи се хипотези - осъдителни решения на ЕСПЧ и присъдени обезщетения по ЗОДОВ, по няколко причини: не всяко обезщетение по ЗОДОВ произтича от осъдително решение на ЕСПЧ; не всяко осъдително решение на ЕСПЧ е последвано автоматично и веднага от обезщетение по ЗОДОВ.

Към критериите за атестиране се добавят и немотивиранието самоотводи, които, както е посочено по-горе, са съществен проблем.

По отношение на атестирането на прокурорите се предлагат две допълнения във връзка с удължаването на разследването.

Един от механизмите за отказ от упражняване на обвинителната функция на прокуратурата, както и за политически-мотивирано забавяне на разследването (т.нар. "държане на трупчета") е бланкетното удължаване на разследването по реда на чл. 234, ал. 3. Множество са примерите, в които на практика не са извършвани действия по разследване в дълъг период от време, особено по дела от висок обществен интерес, и това е използвано за натиск спрямо евентуалните бъдещи обвиняеми.

Именно затова с настоящия законопроект се предлага отчитането на тази потенциална злоупотреба при атестирането на прокурорите.

15. По отношение на предложението в чл. 307 от ЗСВ и новата т. 21 в чл. 54, ал. 1

С изменения в НПК в последните години се разшири съдебния контрол върху актовете на прокурора, като в много случаи се предвижда в определението на съда да се дават задължителни указания към прокурора. С настоящия законопроект за разширяват тези хипотези и се конкретизира обхватът на задължителните указания, вкл. за извършване на конкретни процесуални действия.

Един от установените проблеми при съдебния контрол е неизпълнението на указания на съда от страна на прокурорите. Поради липсата на анализи по темата, не може да бъде твърдяно, че това е масово, но е безспорно, че такива случаи има. За да може да се противодейства на това явление, с предложението на нова точка в чл. 307, ал. 3 от ЗСВ, се въвежда изричен текст за дисциплинарна отговорност за неизпълнение на задължителни указания на съда. Добавя се и нова точка в правомощията на ИВСС за извършване на проверки за този тип нарушения.

Друг установен проблем в практиката е нарушаването на сроковете за предварителните проверки по чл. 145, ал. 1 от ЗСВ. В правомощията на инспектората, обаче, е залегнал единствено контрол по делата след образуване на досъдебно производство. С настоящия законопроект се предлага включване на предварителните проверки в контрола на сроковете от ИВСС.

В допълнение на предложеното в чл. 199 включване на злоупотребите при удължаването на разследването в атестирането, с настоящия законопроект се предлага и дисциплинарна отговорност при системност на гореописаните злоупотреби.

16. По отношение на предложението в чл. 230 и 323 от ЗСВ

Предлага се подобряване на уредбата за отстраняване на магистрати при наличие на повдигнато обвинение. На първо място се предлага представяне на пълните материали по разследването, а не само подобрена информация от прокуратурата (“достатъчно данни”), за да може съответната колегия да се запознае в детайли със случая.

17. По отношение на предложението в чл. 329 от ЗСВ

Предлага се нова алинея, която да ограничи рисковете от злоупотреби при една специфична хипотеза - насрочване на съдебни заседания в съдебната ваканция по наказателни дела по искане на административни ръководители на съда или прокуратурата, или на министъра на правосъдието. Рискът при прилагането на тази хипотеза е, обвинителни актове за престъпления от висок обществен интерес да бъдат внесени в съда именно по време на съдебната ваканция, за да може прокуратурата да има предвидимост на кой от дежурните съдии ще бъде разпределено едно дело. С предложената алинея се ограничава тази хипотеза, като разпоредителни заседания не могат да се провеждат през съдебната ваканция по искане на административни ръководители. Това не спира провеждането на заседания по тези наказателни дела, но след като случайният избор на докладчик е извършен извън съдебната ваканция, при пълен състав на съдиите.

От данните, получени от Висшия съдебен съвет за всеки съд в страната е видно, че в много от съдилищата тази хипотеза не се използва изобщо, докато в други основната ѝ цел е да балансира отсъствия на съдии в останалата част от годината. С направената промяна тази практика няма да бъде преустановена, тъй като тя предполага, че това са дела с вече определени съдебни състави.

18. По отношение на предложението в Закона за европейската заповед за разследване

В Закона за европейската заповед за разследване се предлага възможност ЕЗР да бъде издавана от разследващ орган, в случаите, в които прокурор откаже да я издаде, и след предварително разрешение от съда. ЕЗР е важен инструмент за разкриване на престъпления, а фактът, че разследващият орган не може по своя инициатива да издаде такава, създава възможност прокурорът да възпрепятства разследване. За да се избегнат такива случаи, но като се запазят всички гаранции (чрез предварителното разрешение на съда), се дава възможност разследващият орган да издаде такава.

19. По отношение на предложението в Закона за кредитните институции

Разкриването на банковата тайна е особено чувствителна тема, а настоящите разпоредби на ЗКИ не дават достатъчни гаранции срещу злоупотреби.

Въвежда се изрично задължение за мотивиране на исканията до съда. Такова задължение би следвало да съществува имплицитно, но трайни констатации по множество

процедури (извън конкретната по ЗКИ) са за липсата на мотиви или за използването на бланкетни такива.

В действащия закон се предвижда специално правомощие на главния прокурор да разкрива банкова тайна без съдебен контрол. Това представлява сериозен риск за правата на гражданите, още повече след изменението на ЗКИ от 2020 г, направено без конкретни мотиви, когато отпада регистърът на исканията в БНБ. По този начин, към момента главният прокурор може да разкрива банкова тайна без това да оставя следа в друга институция. За да се ограничат рисковете от злоупотреби се предлага и по исканията на главния прокурор да има съдебен контрол, като съдът да е обвързан с тридневен срок за произнасяне. Това правомощие е в допълнение на общия ред за разкриване на банкова тайна по искане на прокурор по чл. 62, ал. 6. Предвижда се и уведомяване на клиентите на банките след изтичане на 18 месеца (или 24 месеца) от разкриването на банковата тайна - достатъчно време, така че уведомлението да не застраши съответното разследване или производство.

Предлага се и връщането на регистъра в БНБ, воден близо 15 години от приемането на закона до 2020 г, поради което връщането на такова задължение не се очаква да представлява особена допълнителна тежест за БНБ.

20. По отношение на предложенията в Закона за пазарите на финансови инструмент и Закона за публичното предлагане на ценни книжа

Текстове за достъпа на прокурорите и на главния прокурор, аналогични на тези в Закона за кредитните институции, коментирани по-горе, са налични в Закона за пазарите на финансови инструменти и Закона за публичното предлагане на ценни книжа.

В Закона за пазарите на финансови инструменти се предлагат аналогични гаранции за търговската тайна - задължително мотивиране на исканията и съдебен контрол (при ускорено производство) на исканията на главния прокурор.

В Закона за публичното предлагане на ценни книжа има неконсистентност - текстовете за достъпа препращат към отменената ал. 2. Със законопроекта се предлага отмяната и на всички разпоредби, които препращат към отменената алинея, а действащата ал. 9 се прецизира със задължително мотивиране на актовете и съдебен контрол, както и с промяна в наименованието на отдавна трансформирана институция - НСС в ДАНС.

21. По отношение на предложението в Данъчно-осигурителния процесуален кодекс

В ДОПК е уреден ред за достъп без разрешение на съда в предвидените в закона случаи. С оглед на ограничаване на рисковете от злоупотреби, с настоящия законопроект

се предлага изпращане на уведомления на лицата, чиято данъчна и осигурителна информация е предоставяне на съответните компетентни органи.

Редът за уведомяване е делегиран на подзаконен акт, където могат да бъдат уредени подробно случаите, в които уведомлението следва да бъде забавено, за да не застраши наказателния процес (напр. при прекратяване или при потвърден отказ от образуване на съответното досъдебно производство).

22. По отношение на предложението в Закона за защита на класифицираната информация)

Допълва се кръга от лицата, за които не се извършва проверка за надеждност и които получават по право достъп до класифицирана информация в наказателното производство с лицата, които не са обвиняеми, адвокати, съдии, прокурори и следователи, но имат право на информация в процеса: пострадалия или неговите наследници, ощетеното юридическо лице, лицето, направило съобщението за извършено престъпление, гражданския ищец, гражданския ответник, частния обвинител, частния тъжител и съответните повереници.

Институциите имат склонност да свръх-класифицират информация, а настоящите механизми за ограничаване на този ефект са неефективни. Това увеличава рисковете от ограничаване на правата на лицата в наказателния процес. Макар разширяването на кръга от лица, които имат необходимост да знаят съответната информация да повишава риска от нейното компрометиране, алтернативен подход за отпадане на грифа за сигурност при включване на документа в наказателен процес крие допълнителни рискове, поради което такъв не се предлага.

Предложението за разширяване на кръга от лицата засяга единствено наказателното производство, но не и предварителните проверки, за да се ограничи риска от фиктивни сигнали за престъпление, по които прокурорът да се налага да изиска документи с гриф за сигурност, и макар да не установи достатъчно данни за извършено престъпление, в процеса по обжалване на отказа, лицето, направило съобщението да се запознае с документите и така да компрометира държавна тайна. Такава хипотеза е изключена с предложенията в настоящия законопроект.

При вече образувано досъдебно производство, за целите на упражняване на правата по НПК, на лицата е необходимо да се запознаят с материалите, особено при обжалване на евентуално прекратяване, за да могат да мотивират надлежно своите жалби.

23. По отношение на *vacatio legis*

Предлагат се законът да влезе в сила три месеца след обнародването му, поради големият брой промени, които изискват обновяване на вътрешни правила и процеси и подготовка на заинтересованите страни. Параграфите, които предвиждат преклузивни срокове, след които досъдебни производства се прекратяват, влизат в сила 6 месеца след обнародването на закона, с цел да не се попречи на неприключили наказателни производства.

ВНОСИТЕЛИ:

Богдан Ботанов
Надежда Черженкова
Славяно Мерчис
Александър Сивериди

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ПЕТДЕСЕТ И ВТОРО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ПРЕДВАРИТЕЛНА ОЦЕНКА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА
ПРОЕКТА НА ЗАКОН ЗА ИЗМЕНЕНИЕ И ДОПЪЛНЕНИЕ НА
НАКАЗАТЕЛНО-ПРОЦЕСУАЛНИЯ КОДЕКС

I. Част първа

Елементи на оценката	Аргументация
Основания на законодателната инициатива	Основание за законодателната инициатива е установената от години комбинация от нормативни пропуски и практическа уязвимост на досъдебната фаза, която подкопава ефективността и отчетността на прокуратурата по дела с висок обществен интерес (вкл. корупционни), засяга права на пострадали и ощетени юридически лица и допуска злоупотреби чрез забавяния, непрозрачно разпределение и свръхправомощия на главния прокурор. Докладите на институции на ЕС, международни организации и практиката на ЕСПЧ последователно посочват тези дефицити, а в настоящия политико-правен контекст липсват реални предпоставки за бързи структурни (конституционни) решения. Затова се предлага пакет процесуални мерки—разширени права и съдебен контрол, гаранции за случайно разпределение, възстановяване на възможност за внасяне на обвинителен акт по искане на обвиняемия и повишена прозрачност—които да приведат практиката в съответствие със стандартите на правовата държава и да ограничат риска от злоупотреби.
Заинтересовани групи	Пострадалите лица и техните наследници; ощетените юридически лица и правоприемниците им; лицата, направили съобщение за извършено престъпление (физически и юридически); обвиняемите и техните защитници; свидетелите, включително с тайна самоличност и под закрила; прокуратурата, разследващите органи и съдилищата на всички инстанции, включително административните им ръководители; Висшият съдебен съвет и

Елементи на оценката	Аргументация
	Инспекторатът към ВСС; Министерството на правосъдието; Агенцията за държавна финансова инспекция и Сметната палата; Комисията за противодействие на корупцията; БНБ, търговските банки и други финансови институции; Комисията за финансов надзор, инвестиционните посредници, пазарните оператори и публичните дружества; ДАНС и органите по защита на класифицираната информация; НАП (в частта по ДОПК); адвокатурата и професионалните общности
Анализ на разходи и ползи	Не се предвиждат разходи, необходими за реализирането на тази законодателна инициатива.
Административна тежест и структурни промени	Не се предвиждат административни промени, като закриване, сливане или създаване на нови административни структури.
Въздействие върху нормативната база	Законопроектът изисква изменения основно в НПК (разширени права на пострадали/ощетени ЮЛ и подател на сигнал; съдебен контрол и прозрачност; случайно разпределение; възстановяване на възможност за внасяне на обвинителен акт по искане на обвиняемия; срокове и контрол при удължаване/прекратяване), както и в ЗСВ (публичност на актове, критерии за атестиране с оглед ЕСПЧ/ЗОДОВ и удължавания, дисциплинарна отговорност при неизпълнение на съдебни указания, нови отворени данни), ЗДФИ и Закона за Сметната палата (оповестяване на доклади след 6 месеца с ограничени изключения), Закона за европейската заповед за разследване (ЕЗР и от разследващ орган с предварително съдебно разрешение), ЗКИ, ЗПФИ и ЗППЦК (задължително мотивиране и съдебен контрол, включително за искания на главния прокурор, и възстановяване на регистъра в БНБ), ДОПК (уведомяване при служебен достъп до данъчни/осигурителни данни) и ЗЗКИ (достъп „по право“ до класифицирана информация за процесуални права). Необходими са подзаконови правила за публикуване, обезличаване, случайно

Елементи на оценката	Аргументация
	разпределение и API/машинночетими формати; предвидена е обща vacatio legis 3 месеца, с възможно отложено влизане за ИТ-интензивните разпоредби.
Равно третиране от държавата и балансирано демографско развитие	Предложението не засяга спазването на принципа на равенство съгласно българското законодателство и за равното третиране от държавата на българите и българските граждани, живеещи извън страната. Не се очакват негативни въздействия на предложението върху балансираното демографско развитие, включително върху темповете на намаляване на броя на населението, динамиката на миграционните потоци и ограничаването на броя на емигриращите българи.

ВНОСИТЕЛИ:

Борислав Ботанов
Надяна Мърдетов
Александър Митрев
Александър Седеркез